

Piiskasta jäähypenkkiin

– Suomalaisten
kasvatusasenteet ja
kuritusväkivallan
käyttö 2017

Piiskasta jäähypenkkiin

– suomalaisten kasvatustasenteet ja
kuritusväkivallan käyttö 2017

Sauli Hyvärinen
Lastensuojelun Keskusliiton
verkkójulkaisu, 2/2017

© Lastensuojelun Keskusliitto ja kirjoittajat
Graafinen suunnittelu: Saija Varis-Kuusisto / Pii & Waak
Kuva: iStock, Tatyana Tomsickova
Lastensuojelun Keskusliiton verkkójulkaisu, 2/2017
ISBN: 978-952-7002-24-7 (pdf)
ISSN: 2489-4885

Sisällys

1 Johdanto.....	4
2 Asenteet fyysistä kurittamista kohtaan	9
3 Lapsiperheet ja kurittaminen käytännössä.....	13
4 Asenteet henkistä kurittamista ja väkivaltaa kohtaan	17
5 Omien kurituskokemusten ja asenteiden vaikutus kurittavaan kasvatukseen	21
6 Yhteenveto ja johtopäätökset	25

1.

Johdanto

”Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti.”¹

Lapsenhuoltolain ensimmäinen pykälä on säilynyt muuttumattomana osana lainsäädäntöä 1980-luvun alkupuolelta lähtien ja muodostaa keskeisen perustan kaiken lapsiin kohdistuvan väkivallan kriminalisoinnille. Vähäisemmälle huomiolle on jäänyt, että samalla paalutettiin lainsäädännön tasolle kieltojen lisäksi se, millaisessa hengessä lapsia tulee kasvattaa. Ymmärrys, turva ja hellyys ovat kannustavan kasvatuksen peruspilarit. Oikeus väkivallattomaan ja rakastavaan kasvuympäristöön on yksi keskeisimmistä lasten elämässä, josta kaikkien lasten tulisi poikkeuksetta nauttia.

Rakkauden lisäksi lapsi tarvitsee johdonmukaisia ja selkeitä rajoja. Lasta tulee ohjata kannustuen ja keskustellen. Väkivallan kiellosta huolimatta lapsia on rajaamistarkoituksessa satutettu ja edelleen satutetaan niin fyysisesti kuin henkisesti. Kuritusväkivalta on lasten kaltoinkohtelun muoto, jolla aikuinen pyrkii fyysisestä tai henkistä väkivaltaa käyttäen aiheuttamaan lapselle kipua tai epämiellyttävää olon, rangaistukseen tai säädelläkseen lapsen käyttäytymistä. Se voi olla esimerkiksi lapsen läimäytystä tai pilkkaamista tai tahallista huomiotta jättämistä.

Lasten kaltoinkohtelulla tarkoitetaan kaikkea lapseen kohdistuvaa ruumiillista, henkistä ja seksuaalista väkivaltaa sekä lapsen tarpeiden laiminlyöntiä. Kuritusväkivaltaa ei ole lapsen rajoittaminen tai estäminen tarkoituksenmukaista voimaa käyttäen silloin, kun ei pyritä aiheuttamaan kipua, esimerkiksi lapsen itsensä suojeleminen tarttumalla kiinni lapsen juostessa autotielle. Kuritusväkivalta erottuu lapsen laiminlyönnistä, jossa vanhempi ei esimerkiksi mielenterveysongelmien vuoksi vastaa lapsen emotionaalisiiin tarpeisiin tai anna tälle riittävästi ravintoa, ilman että vanhempi tavoittelee tällä lapsen käyttäytymisen säätelyä.²

Lasten oikeuksien toteutumisen edistämiseksi merkittävää on vaikuttaa vallitseviin asenteisiin niin, että tietoisuus ja ymmärrys lasten oikeuksista lisääntyy. Tämän selvityksen tarkoituksena on kartoittaa, hyväksyvätkö suomalaiset edelleen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan sekä missä määrin erilaisia väkivallan muotoja pidetään haitallisena lapsen kasvuun ja kehitykselle. Tulosten pohjalta paikannetaan, millaisia tarpeita lasten oikeuksien edistämiseksi Suomessa on 2010-luvun lopulle tullessa.

Henkinen väkivalta voi olla lapselle yhtä haitallista kuin fyysinen

Henkisen väkivallan lapsille aiheuttamat haitat ovat nousseet viime vuosikymmeninä enenevässä määrin keskusteluun. Kyse ei kuitenkaan ole mistään uudesta ilmiöstä, vaan lapsia on alistettu henkisesti kasvatustarkoituksessa kautta historian. Tieteellinen tutkimus on osoittanut, että tämä on lapsen kasvuun ja kehitykselle yhtä haitallista kuin fyysinen kurittaminen.³

¹ Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 1 §, 3. momentti

² Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma.

³ Esim. Norman ym. 2012. The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis. PLoS Med 9(11): e1001349.

YK:n lapsen oikeuksien komitea määrittelee yleiskommentissaan numero 13 (2011) lapseen kohdistuvan henkisen väkivallan muodot. Vanhemmat voivat olla lapsiaan kohtaan henkisesti väkivaltaisia muun muassa:

- yhtämittäisellä ja vahingollisella vuorovaikutuksella lapsen kanssa, esimerkiksi sen ilmaise-
misella lapsille, että he ovat arvottomia, heitä ei rakasteta, he eivät ole haluttuja, he ovat
vaarassa tai heidän tarkoituksenaan on vain palvella toisten tarpeita
- pelottelemalla, uhkailemalla, eristämällä, piittaamattomuudella ja toisten suosimisella
- emotionaalisen avoimuuden kieltämisellä
- nimittelyllä, nöyryyttämällä, vähättelyllä, pilkkaamisella ja lapsen tunteiden loukkaamisella
- altistamisella perheväkivallalle

Lapseen kohdistuva henkinen väkivalta on kriminalisoitu samalla tavalla kuin fyysinen väkivalta. Käytännössä henkistä väkivaltaa koskevien tapausten saattaminen tuomioistuimeen on silti rikoslain pahoinpitelyä koskeviin pykälisiin liittyvien näyttökysymysten vuoksi harvinaista – siitä huolimatta, että lapsiin kohdistuva henkinen väkivalta on ruumiillista väkivaltaa yleisempää.⁴

Kuritusväkivallan kriminalisoinnin historiallinen kehitys

Lasten oikeus fyysiseen koskemattomuuteen Suomessa on vahvistunut historiallisen kehityksen myötä. Yksi merkittävä askel on ollut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen saattaminen laintasoiseksi vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 19 kieltää kaiken lapsiin kohdistuvan ruumiillisen ja henkisen väkivallan, vahingoittamisen, pahoinpitelyn, laiminlyönnin, välinpitämättömän tai huonon kohtelun, ja hyväksikäytön. Lisäksi artikla 37 kieltää lapsen rankaisemisen julmalla tai halventavalla tavalla. Kuitenkaan kaikkea lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ei suomalaisessa oikeuskäytännössä ole edelleenkään kriminalisoitu. Esimerkkinä tästä ovat poikien ei-lääketieteelliset ympärileikkaukset.

1990-luvulle tultaessa 1984 säädettyä kuritusväkivallan kieltoa alettiin selkeästi soveltaa myös oikeuskäytännössä. Vuonna 1992 korkein oikeus linjasi päätöksessään, että rikoslain pahoinpitelyrikkoksia koskevaa pykälää sovelletaan täysimääräisesti myös lapsiin kohdistuvaan kuritukselliseen väkivaltaan⁵. Rikosoikeudellisten menettelyjen lisäksi lastensuojelulla on erittäin merkittävä tehtävä lasten suojaamisessa kaikelta väkivallalta. Lastensuojelun tehtävä suomalaisessa yhteiskunnassa on ensisijaisesti tukea vanhempia lasten kasvatuksessa, mutta keskeinen osa lastensuojelun työtä on myös lasten erityinen suojeleminen ja sen varmistaminen, että lapsella on oikeus turvalliseen, väkivallattomaan kasvuympäristöön. Nykyään lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on velvollisuus ilmoittaa sekä lastensuojeluviranomaisille että poliisille, mikäli he epäilevät, että lapsi on joutunut pahoinpitelyn uhriksi⁶.

⁴ Fagerlund ym. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 – Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110

⁵ KKO:1993:151

⁶ Lastensuojelulaki 25 §

Kyselyn tarkoitus

Suomessa on seurattu lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan ja siihen liittyvien asenteiden kehitystä ehkä kattavammin kuin missään muualla maailmassa. Kuritusväkivaltaa koskevia asenteita selvitti ensimmäisen kerran Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos vuonna 1981⁷. Lastensuojelun Keskusliitto oli samana vuonna järjestänyt sosiaalihuollon ja lääkintöhallituksen kanssa Älä lyö lasta -kampanjan. Sen jälkeen kysely uusittiin vuonna 1985⁸. Lastensuojelun Keskusliitto aloitti kyselyiden toteuttamisen uudelleen 2000-luvulla tarkoituksenaan seurata suunnitteilla olleen ja sittemmin vuosina 2006–2007 toteutetun uuden Älä lyö lasta -kampanjan vaikutuksia⁹. Tämän jälkeen kysely on uusittu useamman kerran, ja viimeisimmät toteutettiin ja julkaistiin vuosina 2012 ja 2014¹⁰. Olennaista asenteita koskevien kyselyjen sarjassa on se, että käytetty kysymys on säilytetty tulosten vertailtavuuden vuoksi kaikissa kyselyissä samana.

2000-luvulla kyselyihin on jokaisella kerralla tuotu mukaan myös useita uusia kysymyksiä. Tämänkertaisen kyselyn vastausasteikkoa muutettiin hieman.

Aiemmin vaihtoehdot asenneväittämiin olivat:

1. Ehdottomasti samaa mieltä
2. Melkein samaa mieltä
3. Vaikea sanoa
4. Hiukan eri mieltä
5. Ehdottomasti eri mieltä.

Nämä vaihdettiin yhdenmukaisempaan muotoon:

1. Täysin samaa mieltä
2. Melko samaa mieltä
3. Ei samaa eikä eri mieltä
4. Melko eri mieltä
5. Täysin eri mieltä.

Vastausvaihtoehtojen muuttamisella saattaa olla pieniä vaikutuksia annettuihin vastauksiin, mutta tämän ei nähdä oleellisesti heikentävän tulosten vertailtavuutta.

⁷ Peltoniemi. 1983. Child abuse and physical punishment of children in Finland. Child abuse and Neglect. Vol 7, 33–36.

⁸ Peltoniemi. 1988. Familjevåld – omfattningochattityder i Finland 1981 och 1985. Nordisk Tidskrift för Kriminalvetenskap.

⁹ Sariola. 2007. Älä lyö lasta-kampanja muutti asenteita. Haaste, 4/2007.

¹⁰ Sariola. 2012. Kuritusväkivaltaa koskevat asenteet ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kehitystrendejä Suomessa. Lastensuojelun Keskusliitto. & Sariola. 2014. Herra Koivuniemi pantu viralta – 30 vuotta ruumiillisen kurittamisen kieltämisestä. Lastensuojelun Keskusliitto.

Aineiston keruu ja otos

Taloustutkimus Oy on toteuttanut aineiston keruun Lastensuojelun Keskusliiton toimeksiannosta. Tutkimusta varten on haastateltu 1 009 iältään 15–79-vuotiaista suomalaista. Tutkimus on tehty henkilökohtaisina haastatteluina osana Taloustutkimuksen Omnibus-tutkimusta. Haastattelut on tehty pääasiassa vastaajien kodeissa; 253 haastattelua tehtiin pääkaupunkiseudulla ostoskeskuksissa. Tiedonkeruu tapahtui kannettavien tietokoneiden avulla 6.–24.4.2017. Haastattelutyöhön osallistui 44 Taloustutkimuksen koulutettua tutkimushaastattelijaa. Otos muodostettiin kiintiöpöiminnällä, jossa kiintiöinä olivat kohderyhmän valtakunnallinen ikä-, sukupuoli-, lääni- ja kuntatyyppijakauma Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Haastatteluja tehtiin 91 paikkakunnalla, joista kaupunkeja oli 53 ja muita kuntia 38. Tutkimukseen osallistuneiden vastaukset on painotettu vastaamaan koko Suomen väestöä. Tutkimuksen tulokset voidaan yleistää koko väestöön virhemarginaalilla $\pm 2,8$ % -yksikköä. Tässä raportissa on käytetty painotettuja tuloksia. Raportissa esitellyt tilastolliset analyysit on tehty R-ohjelmistolla.

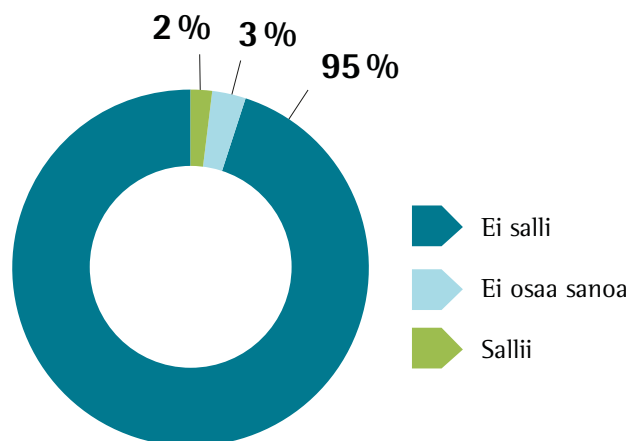
2.

Asenteet fyysistä kurittamista kohtaan

On merkittävää tietää, kuinka hyvin ihmiset tiedostavat kurituksen lainvastaisuuden, vaikkei tietoisuus lainsäädännöstä suoraan heijasta yksilöiden henkilökohtaista asennetta ja oikeudentajua.

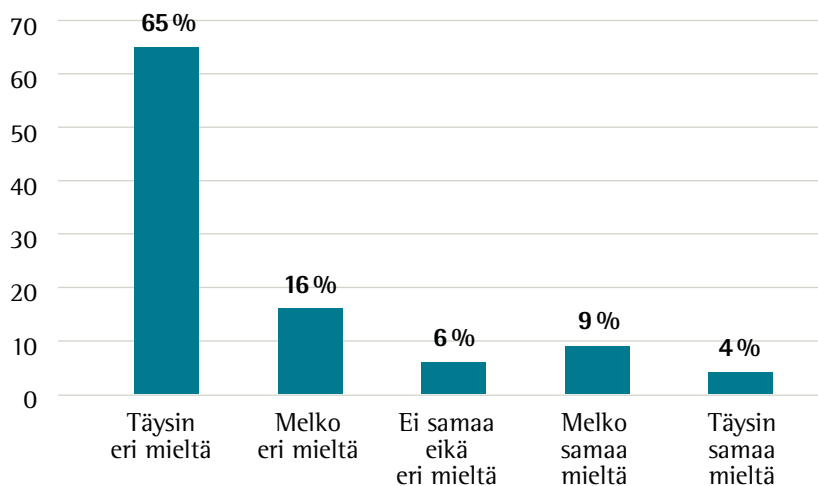
Suomalaiset ovat erittäin hyvin tietoisia siitä, että lasten ruumiillinen kurittaminen on kielletty lailla. Vastaajista 95 % tiesi, ettei laki salli lapsen ruumiillista kurittamista (Kuvio 1). Määrä on pysynyt lähes samana viime vuosien ajan.

Kuvio 1: Vastauksen kysymykseen: ”Salliiko laki lapsen ruumiillisen kurituksen?”, % vastaajista.

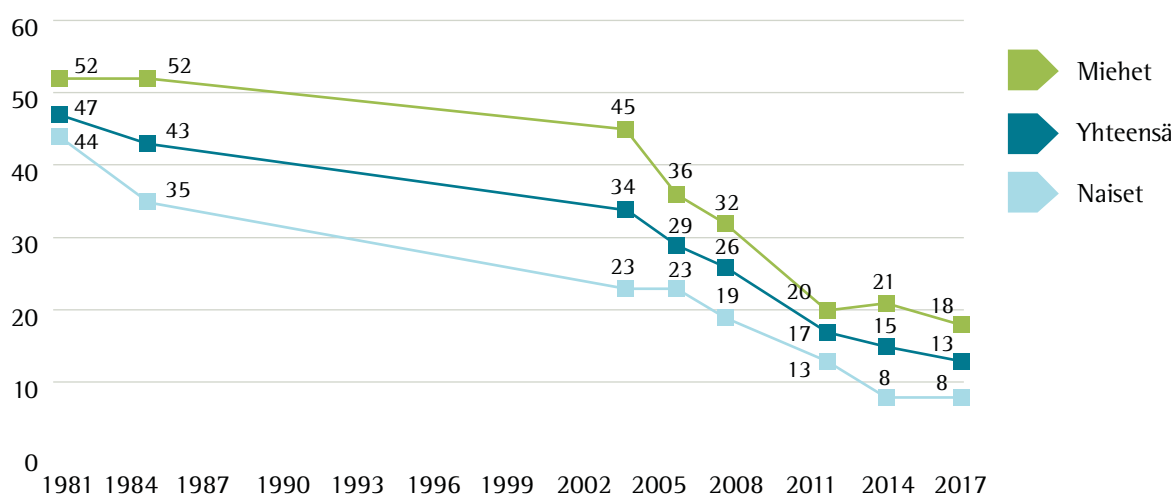
Tietoisuus kurituksen kieltävästä lainsäädännöstä ei vielä takaa sitä, että kaikki suomalaiset pitäisivät kuritusväkivaltaa vääränä. Keskeisenä kuritukseen liittyviä asenteita kartoittavana kysymyksenä on jo vuodesta 1981 käytetty seuraavaa väittämää: ”Lapsen ruumiillinen kuritus on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatukseen”.

Vuonna 2017 selkeästi suurin osa suomalaisista ei hyväksy lapsen ruumiillista kuritusta kasvatukseen edes poikkeustapauksissa (kuviot 2). Melko tai täysin eri mieltä väittämän kanssa oli 81 % vastaajista, kun melko tai täysin samaa mieltä oli 13 % vastaajista. Vastaajista 6 % ei ollut samaa tai eri mieltä väittämästä.

Kuvio 2: Vastaukset kysymykseen: ”Lasten ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatukseen”, % vastaajista.

Vertaamalla tuloksia aiempien selvitysten vastauksiin näemme, että myönteinen kehitys on jatkunut jo vuosikymmeniä (Kuvio 3). Ennen kuritusväkivallan kriminalisointia fyysistä kurittamista piti hyväksyttävänä noin puolet suomalaisista. Kurituksen hyväksyvien osuuden pienentyminen oli nopeinta 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. 2010-luvulla lasku on ollut merkittävästi hitaampaa. Vuosituhannen alun muutosta voi pitää menestystarinana, jota tukivat yhtäältä sukupolvien muutos sekä toisaalta muun muassa Lastensuojelun Keskusliiton onnistunut kuritusväkivallan vastainen vaikuttamistyö. Kuritusväkivallan hyväksyvien osuus on vähentynyt, mutta niin on myös niiden vastaajien osuus, jotka eivät ole väittämän kanssa samaa eikä eri mieltä. Yhä useampi suomalainen ei siis hyväksy lasten ruumiillista kurittamista missään olosuhteissa.

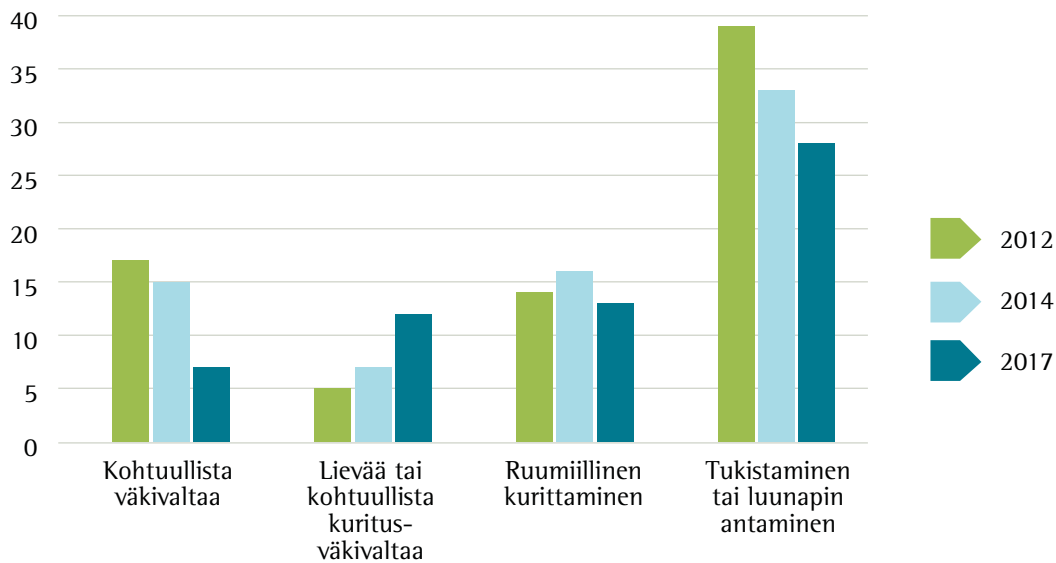

Kuvio 3: Vastaukset kysymykseen: ”Lasten ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävä kasvatuskeino”, % vastaajista. Täysin tai melko samaa mieltä olleet vuosina 1981, 1985, 2004, 2006, 2007, 2012, 2014 ja 2017.

Kaikissa kyselyissä selkeästi suurempi osa miehistä kuin naisista on pitänyt ruumiillista kuritusta hyväksyttävänä kasvatuskeinona. Edelleen miehet suhtautuvat kurittamiseen naisia selvästi myönteisemmin. Mielenkiintoista on, ettei sukupolvien välillä ole enää juuri eroja kuritusväkivallan hyväksymisessä. Lähes yhtä suuri osuus 15–24-vuotiasta (14 %) oli väittämän kanssa melko tai täysin samaa mieltä kuin 65–79-vuotiaista vastaajista (16 %). Asenteet ovat siis muuttuneet kaikilla ikäluokilla, eikä esimerkiksi niin, että nuoret sukupolvet olisivat omaksuneet uudet.

Kuva suomalaisten asenteista lapsiin kohdistuvaan kuritusväkivaltaan muuttuu, kun kysymyksenasettelua vaihdetaan (Kuvio 4). Selkeästi suurempi osa vastaajista (28 %) oli melko tai täysin samaa mieltä väitteen ”Lapsen tukistaminen tai luunapin antaminen on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävää” kanssa. Suomalaiset eivät siis täysin miellä tukistamista tai luunapin antamista kuritusväkivallaksi, joskin tästä väittämästä samaa mieltä olevien osuus on ollut laskussa. Kuitenkin myös tukistamisen tai luunapin antamisen hyväksyvien osuus on viidessä vuodessa pudonnut yli kymmenen prosenttiyksikköä.

Väitteisiin ”Lasten ja vanhempien välillä esiintyviä ristiriitoja on ainakin poikkeustapauksissa oikeutettua ratkoa kohtuullista väkivaltaa käyttäen” ja ” On ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävää, että vanhemmat käyttävät lapsiinsa lievää tai kohtuullista kuritusväkivaltaa” suomalaiset suhtautuvat yhtä kielteisesti tai kielteisemmin kuin edellä esitettyyn ruumiillisen kurituksen hyväksymistä selvittäneeseen.

Kuvio 4: Vastaukset kysymyksiin: ”Lasten ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävä kasvatustapakeino”, ”Lasten ja vanhempien välillä esiintyviä ristiriitoja on ainakin poikkeustapauksissa oikeutettua ratkoa kohtuullista väkivaltaa käyttäen”, ”On ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävää, että vanhemmat käyttävät lapsiinsa lievää tai kohtuullista kuritusväkivaltaa” ja ”Lapsen tukistaminen tai luunapin antaminen on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävää”, % vastaajista. Täysin tai melko samaa mieltä olleet 2012, 2014 ja 2017.

3.

Lapsiperheet ja kurittaminen käytännössä

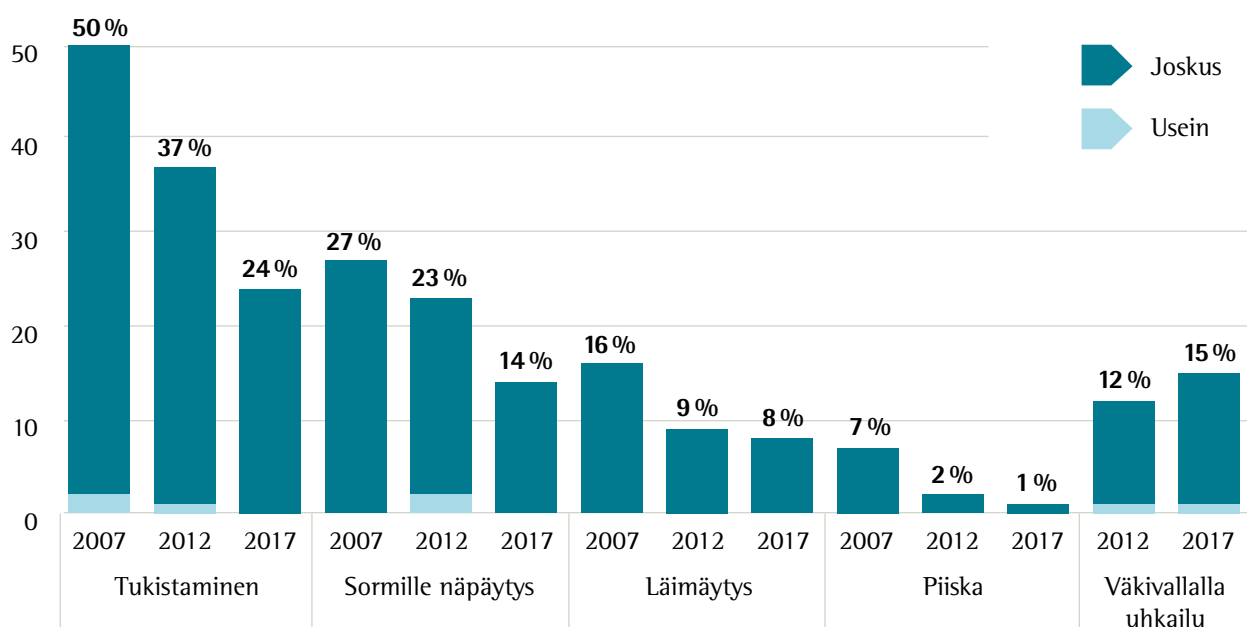
Kansalaisten yleisellä mielipiteellä ja oikeustajulla on luonnollisesti suuri merkitys siihen, missä määrin lasten oikeuksia kunnioitetaan käytännössä. Yksittäisten lasten kannalta vielä suurempi merkitys on kuitenkin sillä, mitä heidän vanhempansa ajattelevat lasten oikeuksia rikkovista kasvatuskäytännöistä ja niiden hyväksyttävyydestä.

Lasten ruumiillinen kuritus on vähemmän hyväksyttyä lapsiperheiden vanhempien keskuudessa kuin muiden vastaajien. Kuvio 5 osoittaa, että yksinasuvat pitävät ruumiillista kurittamista hyväksyttävimpänä. Kaikkien perhetyyppien osalta kuritusväkivallan hyväksyttävyys on 2000-luvun aikana vähentynyt, mutta lapsiperheiden osalta pudotus on ollut suurin. Yksinasuvien asenteet lapsen oikeuksia kohtaan ovat iästä riippumatta muita kielteisemmät. Lasten hankkiminen siis näyttää ”pehmentävän” arvomaailmaa ja lisäävän kunnioitusta lapsen oikeuksia ja fyysistä koskemattomuutta kohtaan. Toinen selitys ilmiölle on, että lapsiin kunnioittavasti suhtautuvat ovat taipuvaisempia itse hankkimaan lapsia. Kumpikin vaihtoehto on lasten kannalta edullinen.

Kuvio 5: Vastaukset kysymykseen: ”Lasten ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävä kasvatuskeino”, % vastaajista. Täysin tai melko samaa mieltä olleet 2004, 2007, 2012, 2014 ja 2017.

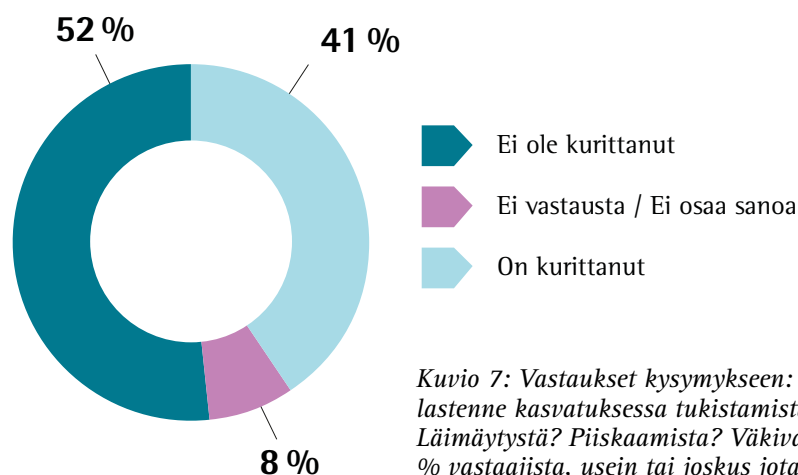
Asenteet eivät takaa sitä, että ihmiset todella toimisivat kaikissa tilanteissa edes omasta mielestään hyväksyttävällä tavalla. Tärkeää on tietää, millaisia kasvatuskäytäntöjä tosiasiallisesti käytetään. Todellisten kurituskäytäntöjen selvittämiseksi lapsiperheiden vanhemmilta kysyttiin, ovatko he käyttäneet omien lastensa kasvatuksessa kuritusväkivallan muotoja. Kuviosta 6 näkyy, että myös tosiasiallisten kurituskäytäntöjen osalta kehitys on Suomessa 2000-luvulla ollut positiivista. Kaikkien fyysisen kurituksen muotojen käyttö on vähentynyt merkittävästi kymmenessä vuodessa. Vastaava tulos on saatu myös lapsiuhritutkimuksissa, joissa väkivaltakokemuksista on kysytty lapsilta itseltään¹¹. Esimerkiksi piiskaaminen on loppunut lähes kokonaan. Kuitenkin 24 % vastaajista on tukistanut lapsiaan, mikä on ehdottomasti edelleen liikaa.

Kuvio 6: Vastaukset kysymykseen: "Oletteko käyttäneet omien lastenne kasvatuksessa tukistamista? Sormille näpätystä? Läimäytystä? Piiskaamista? Väkivallalla uhkailua?", % vastaajista, usein tai joskus käyttäneet 2007, 2012 ja 2017 (väkivallalla uhkailua ei kysytty 2007)

¹¹ Fagerlund ym. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 – Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110

Yhä reilusti yli kolmannes vanhemmista kertoi joskus käyttäneensä jotain edellä mainituista kuritusväkivallan muodoista lastensa kasvatuksessa (Kuvio 7). Huomattavaa on, että melko suuri osa vanhemmista ei vastannut tai ei osannut sanoa, ovatko käyttäneet kuritusta vai eivät. Joka tapauksessa kuritusta käyttäneiden vanhempien osuus on edelleen positiivisesta kehityksestä huolimatta liian suuri.

Kuvio 7: Vastaukset kysymykseen: "Oletteko käyttäneet omien lastenne kasvatuksessa tukistamista? Sormille näpätystä? Lämäytystä? Piiskaamista? Väkivallalla uhkailua?", % vastaajista, usein tai joskus jotakin kuritusväkivallan muotoa käyttäneet yhdistetty luokkaan "On kurittanut".

Naiset käyttävät kuritusväkivaltaa selkeästi enemmän kuin miehet – siitäkkin huolimatta, että naisten asenteet kurittamista kohtaan ovat merkittävästi miehiä kielteisemmät. Kaikkien kysytyjen kuritusväkivallan muotojen osalta suurempi osa naisista kuin miehistä kertoi käyttäneensä niitä. Miehistä selkeästi suurempi osa jätti vastaamatta kysymykseen tai vastasi ettei osaa sanoa, mikä saattaa selittää ainakin osan sukupuolten välisistä eroista. Toisaalta useissa kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että naiset kohdistavat lapsiin enemmän väkivaltaa kuin miehet¹².

Mielenkiintoinen havainto on, että miesten kurittavat käytännöt ovat vähentyneet selkeästi enemmän kuin naisten. Vuonna 2007 lastaan oli läimäyttänyt miehistä 15 % ja naisista 16 %. Vuonna 2017 näin kertoi tehneensä miehistä enää 5 %, mutta naisista yhä 12 %. Sama ilmiö toistuu kaikkien kysytyjen fyysisen kuritusväkivallan muotojen kohdalla. Samalla ajanjaksolla miesten lasten kanssa viettämä aika ja esimerkiksi perhevapaiden käyttö ovat lisääntyneet¹³. Miesten suurempi vastuu lasten kasvatuksesta näyttää siis vähentävän miesten kurittavia kasvatuskäytäntöjä.

¹² Lansford ym. 2010. Corporal Punishment of Children in Nine Countries as a Function of Child Gender and Parent Gender. *International Journal of Pediatrics*; 2010; 2010: 672780. & Fagerlund ym. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 – Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110.

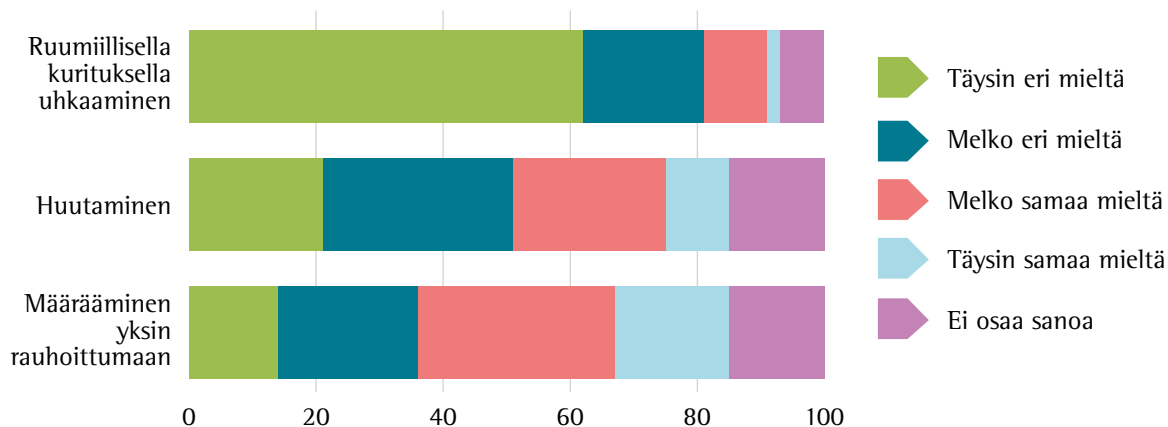
¹³ <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/tilastotietoa-perhevapaiden-kaytosta> Luettu 24.8.2017.

4.

Asenteet henkistä kurittamista ja väkivaltaa kohtaan

Väkivallalla uhkaamisen käyttö henkisen kuritusväkivallan muotona on hieman lisääntynyt lasten kasvatuksessa 2010-luvulla (kuvio 6). Tässä selvityksessä tarkastellaan myös syvällisemmin suomalaisten asenteita henkisen kuritusväkivallan käyttämiseen ja kasvatuksessa käytettyihin ei-ruumiillisiin rajaamiskeinoihin. Lisäksi vastaajilta kysyttiin käsityksiä erilaisten väkivallan muotojen haitallisuudesta lapsille.

Henkisen kuritusväkivallan ja rajaamiskäytäntöjen osalta kysymykset olivat samanmuotoisia kuin ruumiillisen kurituksen hyväksyttävyyttä kartoittaneet kysymykset. Kuviossa 8 on esitetty asenteiden jakauma ruumiillisella kurituksella uhkaamiseen, lapselle huutamiseen ja toistuvaan määräämiseen yksin rauhoittumaan esimerkiksi jäähyenkille. Selkeästi kielteisimmän suomalaiset suhtautuvat ruumiillisella kurituksella uhkaamiseen, jonka tuomitsi poikkeustapauksissakin 81 % vastaajista. Sen sijaan lapselle huutamisen ja jäähyenkin käyttämisen suomalaiset selkeästi hyväksyivät. Melko suuri osa vastaajista ei tosin osannut määrittää kantaansa kahteen jälkimmäiseen.

Kuvio 8: Vastaukset kysymyksiin: "Ruumiillisella kurituksella uhkaaminen on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatuskeino", "Lapselle huutaminen on oikeutettu tapa puuttua lapsen huonoon käytökseen" ja "Lapsen toistuva määrääminen yksin rauhoittumaan, esimerkiksi jäähyenkille, on hyväksyttävä kasvatuskeino", % vastaajista

Verrattaessa lukuja ruumiillisen kurituksen hyväksyttävyyttä kartoittaneisiin kysymyksiin (Kuviot 2 ja 4) havaitaan, että suomalaisten asenteet ruumiillisella kurituksella uhkaamiseen ovat yhtä kielteiset kuin ruumiillisen kurituksen käyttöä kohtaan. Suhtautuminen ruumiillisella kurituksella uhkaamiseen on selkeästi kielteisempää kuin tukistamiseen tai luunapin antamiseen. Ero lapselle huutamisen ja tukistamisen ja luunapin antamisen hyväksyvien välillä ei ole kovin suuri. Lapsen toistuva määrääminen yksin rauhoittumaan esimerkiksi jäähyenkille on suomalaisten mielestä selkeästi hyväksyttävämpi kasvatuskeino kuin kuritusväkivallan erilaiset muodot.

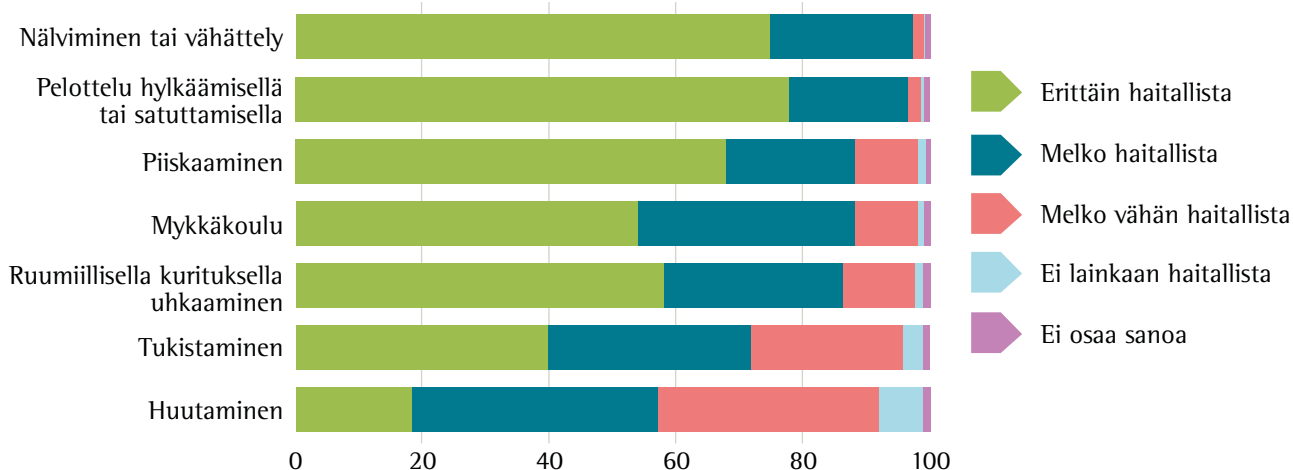
Edellä kuvatuista ruumiillisella kurituksella uhkaaminen on selkeästi lapsen kohdistuvaa henkistä kuritusväkivaltaa. Huutamisen määrittelemisen väkivallaksi riippuu paljon enemmän kontekstista ja toistuvuudesta. Vanhempi saattaa pelästyneenä huutaa lapselleen, kun tämä on asettanut

itsensä vaaraan vaikkapa juoksemalla tielle. Toisaalta jatkuva negatiiviseen sävyyn huutaminen on henkisen väkivallan muoto.

Jäähypenkkiä on alettu käyttää lasten rajaamisessa melko laajasti kuritusväkivallan sijaan, mikä on saattanut vaikuttaa positiivisesti siihen, että lapsiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta on luovuttu. Julkisessa keskustelussa asiantuntijat ovat kuitenkin enenevässä määrin muistuttaneet siitä, että yksin tunteidensa kanssa jättäminen vaikuttaa haitallisesti lapsiin¹⁴.

Tutkimustiedon pohjalta tiedetään henkisen väkivallan olevan lapselle vähintään yhtä haitallista kuin fyysisen väkivallan.¹⁵ Onkin mielenkiintoista selvittää, kuinka haitallisina suomalaiset pitävät lasten kehitykselle erilaisia fyysisen ja henkisen väkivallan muotoja sekä kasvatukseen. Tämä heijastanee myös asenteita, sillä mitä haitallisemmaksi lapselle jokin asia arvioidaan, sitä vähemmän se oletettavasti hyväksytään.

Suomalaisten mielestä lapsen kohdistuva henkinen kuritusväkivalta on haitallisempaa kuin fyysinen väkivalta (kuvio 9). Lähes kaikki vastaajat pitivät lapselle haitallisena, että vanhempi nälvi tai vähättelee lasta tai pelottelee satuttamisella tai hylkäämisellä. Lapsen huomiotta jättämistä ja ruumiillisella kurituksella uhkailua pidettiin lähes yhtä haitallisena kuin piiskaamista, joka on yksi ankarimmista ruumiillisen kuritusväkivallan muodoista. Asenteet tukistamista kohtaan näyttäytyivät tämänkin kysymyksen osalta lievempinä, joskin selkeästi yli puolet vastaajista piti sitä erittäin tai melko haitallisena.

Kuvio 9: Vastaukset kysymyksiin: Kuinka haitallisia lapsen kasvu ja kehitykselle seuraavat asiat mielestänne ovat vanhemman tekemänä? Lapsen nälviminen tai vähättely. Lapsen pelottelu esimerkiksi hylkäämisellä tai satuttamisella. Piiskan antaminen lapselle. Lapsen huomiotta jättäminen eli niin sanottu mykkäkoulu. Lapsen uhkaaminen ruumiillisella kurituksella. Lapsen tukistaminen. Lapselle huutaminen. Lapsen määrääminen yksin rauhoittumaan esimerkiksi jäähypenkille tai omaan huoneeseen. Lapsen vakava puhuttelu. % vastaajista.

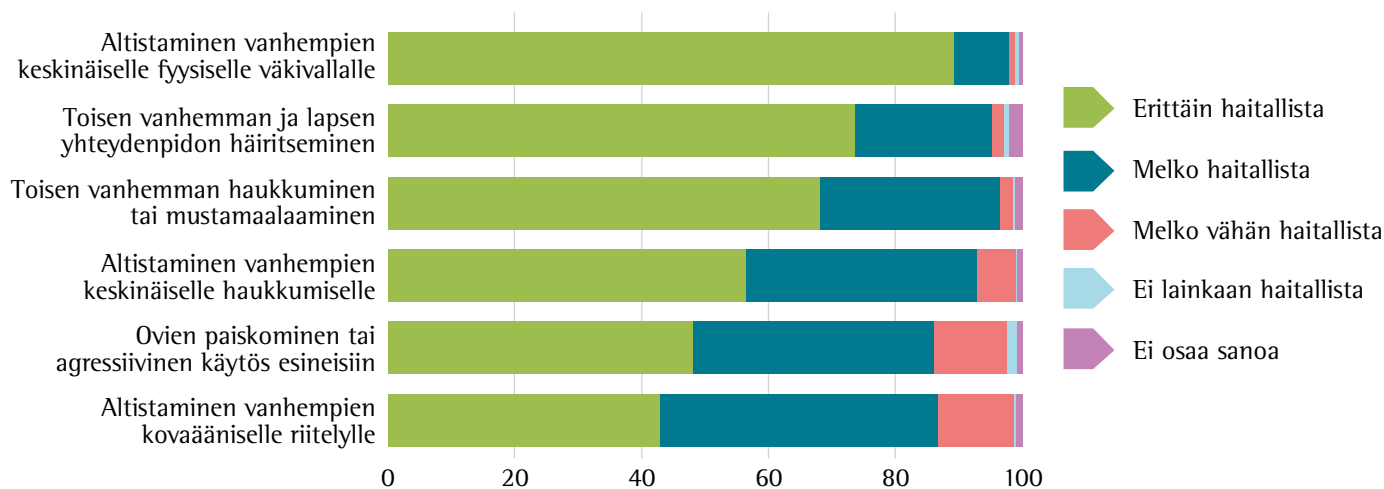
¹⁴ esim. <https://yle.fi/uutiset/3-7491055> & http://www.iltalehti.fi/perhe/2014022618077027_pr.shtml Luettu 24.8.2017.

¹⁵ Esim. Norman ym. 2012. The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis. PLoS Med 9(11): e1001349.

Lapset joutuvat kohtaamaan kotona kuritusväkivallan lisäksi myös monia muita väkivallan muotoja. Yksi yleisimmistä on se, että lapset altistuvat vanhempien keskinäiselle väkivallalle. Tutkimusten mukaan vanhempien välinen väkivalta merkittävästi nostaa myös lapsen riskiä joutua fyysisen väkivallan uhriksi perheessä¹⁶.

Kuvio 9 näyttää, että suomalaiset pitävät vanhempien väliselle väkivallalle altistumista hyvin haitallisena lapsen kasvu- ja kehitykselle. Noin 98 % vastaajista piti vanhempien väliselle fyysiselle väkivallalle altistamista haitallisena lapselle. Myös vanhempien väliselle henkiseen ja verbaliselle väkivallalle altistamista pidettiin yleisesti erittäin tai melko haitallisena. Suomalaisien asenteet ovat linjassa tutkimustiedon kanssa, jonka perusteella altistuminen vanhempien väliselle väkivallalle on hyvin haitallista lapsille.¹⁷

Viime vuosina julkisessa keskustelussa on enenevässä määrin nostettu esiin se, kuinka haitallisia avioeron jälkeisten lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyvät kroonistuneet riidat ovat lapselle. Julkisuudessa on käsitelty myös monia niin sanottuja vieraannuttamistapauksia, joissa toisen vanhemman on väitetty tietoisesti manipuloivan lasta toista vanhempaa vastaan. Kuviosta 10 näemme, että suomalaiset pitävät lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon häiritsemistä ja toisen vanhemman mustamaalaamista yleisesti haitallisena lapsen kasvu- ja kehitykselle.

Kuvio 10: Vastaukset kysymyksiin: Kuinka haitallisia lapsen kasvu- ja kehitykselle seuraavat asiat mielestänne ovat vanhemman tekemänä? Altistaminen vanhempien keskinäiselle fyysiselle väkivallalle. Toisen vanhemman ja lapsen yhteydenpidon häiritseminen, esimerkiksi vanhempien eron jälkeen. Toisen vanhemman haukkuminen tai mustamaalaaminen lapselle. Altistaminen vanhempien keskinäiselle haukkumiselle. Ovien paiskominen tai muu aikuisen aggressiivinen käytös, joka kohdistuu esineisiin tai tavaroihin, lapsen läsnä ollessa. Altistaminen vanhempien keskinäiselle kovaääniselle riitelylle. % vastaajista.

¹⁶ Herremkohl, ym. 2008. Intersection of child abuse and children's exposure to domestic violence. *Trauma, Violence and Abuse*, 9, 84–99.

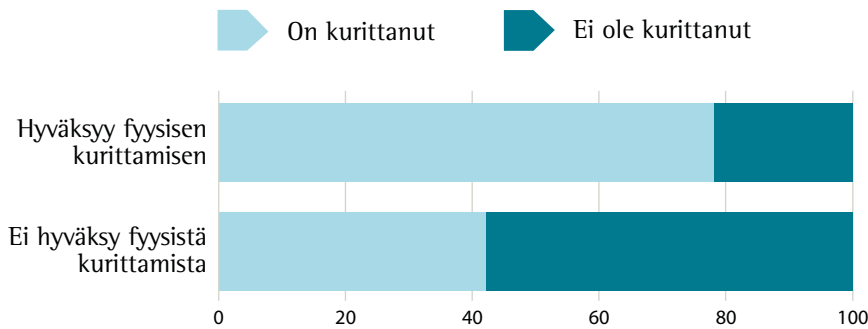
¹⁷ Esim. Holt S, Buckley H, Whelan S. The impact of exposure to domestic violence on children and young people: a review of the literature. *Child Abuse & Neglect* 2008; 32(8): 797–810.

5.

Omien kuritus- kokemusten ja asenteiden vaikutus kurittavaan kasvatukseen

Se, miksi jotkut vanhemmat edelleen jossain tilanteissa käyttävät kuritusväkivaltaa lapsiaan kohtaan, on laaja kysymys, johon vastaaminen vaatisi oman perusteellisen tutkimuksensa. Myös tämän selvityksen mittakaavassa on mahdollista hakea kysymykseen joitakin vastauksia.

Johtuvatko kuritustilanteet siitä, että stressaantuneet vanhemmat turvautuvat selkärankareaktiona keinoihin, joita he eivät itse hyväksy? Vai siitä, että vanhemmat käyttävät johdonmukaisesti oikeana pitämiään kasvatukseen keinoja? Selvitysten tulosten perusteella näyttäisi siltä, että kurittavat vanhemmat toimivat usein sen mukaan, mitä he pitävät hyväksyttävänä. Kuvio 11 näyttää, että vanhemmista, jotka ovat olleet melko tai täysin samaa mieltä siitä, että ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävää, noin 80 % on lastensa kasvatuksessa käyttänyt jotain kuritusväkivallan muotoa. Niistä vanhemmista, jotka eivät ole pitäneet ruumiillista kuritusta hyväksyttävänä, noin 40 % on joskus kurittanut lastaan.¹⁸

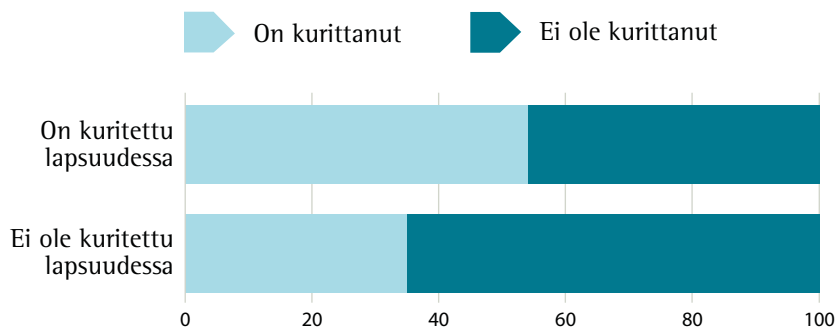

Kuvio 11: Ristiintaulukointi lapsiperheiden vanhempien vastauksista kysymyksiin ” Lasten ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävä kasvatukseen keino” sekä ”Oletteko käyttäneet omien lastenne kasvatuksessa tukistamista? Sormille näpätystä? Lämäytystä? Piiskaamista? Väkivallalla uhkailua?”, % vastaajista, usein tai joskus käyttäneet yhdistetty luokkaan ”On kurittanut”. Ei vastausta/Ei osaa sanoa-vastaukset jätetty analyysin ulkopuolelle. p<0.001

¹⁸ Tulokset ovat hyvin suuntaa antavia, koska ruumiillisen kurituksen hyväksyviä lapsiperheiden vanhempia on selvityksessä absoluuttisesti vähän. Vaikka ero painotetuilla arvoilla on tilastollisesti merkitsevä, ei siitä voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Useissa suomalaisissa lapsiin kohdistuvan väkivallan riskitekijöitä kartoittaneissa tutkimuksissa on havaittu vanhempien omien lapsuuden kuritusväkivaltakokemusten nostaneen merkittävästi lasten riskiä joutua vanhempien käyttämän kuritusväkivallan uhreiksi¹⁹. Lapsuuden kurituskokemusten vaikutusten arvioimiseksi myös tässä selvityksessä vastaajilta kysyttiin, ovatko heidän vanhempansa kurittaneet heitä fyysisesti ennen 18 vuoden ikää. 57 % kaikista vastaajista kertoi kokeneensa kuritusta lapsuudessa. Sukupolvien väliset erot kurituskokemuksissa ovat merkittävät. 15–24-vuotiaista 37 % kertoi kokeneensa kuritusväkivaltaa lapsuudessa, kun 50–64-vuotiaista 74 % totesi vanhempien kurittaneen heitä. Tämä vahvistaa osaltaan kuvaa kuritusväkivallan selkeästä vähentymisestä viime vuosikymmenten aikana.

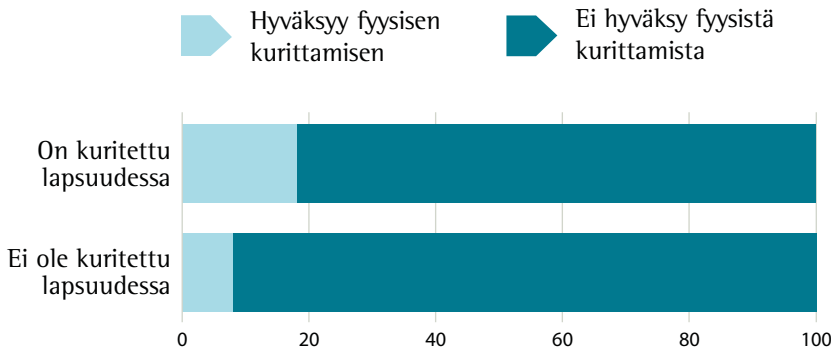
Myös tämän selvityksen aineiston perusteella omat lapsuuden kokemukset kuritusväkivallasta lisäävät todennäköisyyttä sille, että vanhemmat kurittavat lapsiaan. Niistä lapsiperheiden vanhemmista, joita oli itseään kuritettu lapsuudessa, 54 % oli käyttänyt jotain fyysisen kuritusväkivallan muotoa myös oman lapsensa kasvatuksessa (kuvio 12). Vanhemmista, joilla ei ollut lapsuuden kurituskokemuksia, 35 % oli käyttänyt kuritusväkivaltaa omia lapsiaan kohtaan.

Kuvio 12: Ristiintaulukointi lapsiperheiden vanhempien vastauksista kysymyksiin "Ovatko vanhempanne kurittaneet Teitä ruumiillisesti lapsuudessanne ennen 18 vuoden ikäänne?" sekä "Oletteko käyttäneet omien lastenne kasvatuksessa tukistamista? Sormille näpätystä? Lämäytystä? Piiskaamista? Väkivallalla uhkailua?", % vastaajista, usein tai joskus käyttäneet yhdistetty luokkaan "On kurittanut". Ei vastausta/Ei osaa sanoa-vastaukset jätetty analyysin ulkopuolelle. $p < 0.001$

¹⁹ Esim. Ellonen ym. 2016. A multifaceted risk analysis of fathers' self-reported physical violence toward their children. *Aggressive Behavior*, 43, 317–328. & Peltonen ym. 2014. Mothers' self-reported violence toward their children: A multifaceted risk analysis. *Child Abuse & Neglect*, 38, 1923–1933.

Kuritusväkivallan uhriksi joutuminen vaikuttaa myös kuritusväkivallan hyväksyttävyyttä koskeviin asenteisiin. Yli kaksinkertainen osuus niistä vastaajista, joita oli lapsuudessa kuritettu, pitivät kuritusväkivaltaa hyväksyttävänä verrattuna niihin, joita ei ollut kuritettu (Kuvio 13).

Kuvio 13: Ristiintaulukointi vastauksista kysymyksiin "Lasten ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävä kasvatuskeino" sekä "Ovatko vanhempanne kurittaneet Teitä ruumiillisesti lapsuudessanne ennen 18 vuoden ikäänne?". Vastaukset yhdistetty niin, että fyysisen kurittamisen hyväksyvät vastanneet olevansa väittämän kanssa melko tai täysin samaa mieltä ja ei-hyväksyvät melko tai täysin eri mieltä. Ei osaa sanoa-vastaukset jätetty analyysin ulkopuolelle. $p < 0.001$

Kuritusväkivalta muodostaa ylisukupolvisen ketjun. Vastaajan omat kokemukset kurituksen uhriksi joutumisesta lapsuudessa lisäävät todennäköisyyttä käyttää kuritusväkivaltaa omia lapsia kohtaan aikuisuudessa. Kurituskokemukset vaikuttavat asenteisiin. Ja asenteet vaikuttavat siihen, käyttääkö ihminen kuritusväkivaltaa kasvattaessaan lapsia itse.

6.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Suomalaisessa kasvatuskulttuurissa on tapahtunut vuosituhaten vaihduttua suuri murros. Muutos ei koske ainoastaan lapsiperheiden vanhempia, vaan kaikkien suomalaisten asenteet, ikäryhmästä ja perhetyypistä riippumatta, ovat muuttuneet merkittävästi lasten oikeuksia kunnioittavaan suuntaan. Kurittamisen hyväksyvien osuuden lasku on hidastunut viimeisten vuosien aikana, mutta edelleen trendi on jatkunut laskevana. Usein on tapana haikailla vanhojen hyvien aikojen perään. Tänä päivänä Suomessa lasten oikeuksia kunnioitetaan kuitenkin paremmin kuin koskaan.

”Nykyään vanhemmuus on hukassa” on usein käytetty fraasi. Tutkimustieto ei tue tätä väitettä lainkaan. Vanhemmat pitävät väkivaltaista kasvatusta vähemmän hyväksyttävänä kuin muut suomalaiset ja myös kurittavat lapsiaan koko ajan aiempia sukupolvia vähemmän. Lisäksi vanhemmat esimerkiksi viettävät lasten kanssa aikaa yhä enemmän.²⁰ Haikailu menneisyyteen, jolloin lapsia kasvatettiin väkivallalla ja poissaololla kumpuaa täysin muualta kuin lasten omista tarpeista.

Lapset kuitenkin joutuvat edelleen kuritusväkivallan uhreiksi, eikä tarve lasten oikeuksien edistämiseksi lainkaan ole loppumassa. Ruotsalaisten asenteet kuritusväkivaltaa kohtaan ovat huomattavasti suomalaisia kielteisemmät.²¹ Suomen tavoitteena tulisi olla maailman lapsiystävällisin maa.

Merkille pantavaa on, etteivät monet suomalaiset miellä tukistamista ja luunapin antamista kuritusväkivallaksi ja edelleen lähes kolmasosa suomalaisista pitää niiden käyttämistä hyväksyttävänä. Suomalaiset suhtautuvat henkiseen kuritusväkivaltaan lähes yhtä kielteisesti kuin fyysiseen. Suomalaiset myös pitävät lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa hyvin haitallisena lapsen kasvulle ja kehitykselle. Erityisen haitallisena pidetään aikuisten väliselle väkivallalle altistumista. Tämä antaa vahvan mandaatin sille, että lasten suojaamiseksi on lapsiin kohdistuvan väkivallan lisäksi panostettava merkittävästi myös kaiken perheessä tapahtuvan väkivallan ehkäisemiseen.

Kuritusväkivallan tuomitsevasta trendistä huolimatta vaikuttamis- ja tiedottamistyön jatkamiselle on edelleen selkeä tarve, jotta ymmärrys jokaisen ehdottomasta oikeudesta väkivallattomaan lapsuuteen saavuttaa kaikki suomalaiset. Tänä päivänä todennäköisesti hyvin harva pitää ”lievääkään” väkivaltaa hyväksyttävänä missään aikuisten välisissä suhteissa. Absurdilta tuntuu edes kysyä olisiko esimiehen oikeutettua antaa korvatillikka sääntöjä rikkoneelle alaiselle. Myös eläinten kasvatuksessa väkivalta on yleisesti erittäin paheksuttua. Sen ei tulisi olla missään määrin hyväksyttyä myöskään lasten kasvatuksessa.

²⁰ Miettinen & Rotkirch. 2012. Mikä selittää lastenhoitoon käytetyn ajan kasvua viime vuosikymmeninä? Hyvinvointikatsaus, 3/2013, 14-21.

²¹ Ellonen ym. 2015. Current Parental Attitudes Towards Upbringing Practices in Finland and Sweden 30 Years after the Ban on Corporal Punishment. Child Abuse Review, Volume 24, Issue 6 November/December 2015, 409-417.

Vanhemmuus ei ole hukassa, mutta vanhemmat tarvitsevat tukea ja tietoa siitä, miten kohdata lapsen kasvatuksesta aiheutuvat arjen paineet lasta ymmärtäen ja keskustellen. Lähes puolet vanhemmista kertoo käyttäneensä jotain kuritusväkivallan muotoa lastensa kasvatuksessa. Tämä on luku, jota ei voi pitää millään tavalla tyydyttävänä. Vaikka piiskaamisesta on luovuttu käytännössä kokonaan, tulee kehityksen kulkea kohti kaikissa muodoissaan väkivallatonta kasvatusta. Suomessa tarvitaan yhä merkittävämpiä panostuksia siihen, että tietoisuus kannustavasta kasvatuksesta kurittavan sijaan saa yhä vahvemman jalansijan. Selkeä ja julkilausuttu tavoite tulee olla, ettei yksikään lapsi Suomessa joudu kuritusväkivallan uhriksi.

Asenteiden ja kasvatustapojen muuttamiseksi tarvitaan myös syvempää ymmärrystä ja tutkimusta siitä, miksi vanhemmat yhä käyttävät kuritusväkivaltaa, vaikka tietoisuus Suomessa sen lainvastaisuudesta on lähes sataprosenttinen. Yksi tämän selvityksen keskeisistä tuloksista on havainto, että omat lapsuuden kokemukset kuritusväkivallasta, kurituksen hyväksyvät asenteet ja kurittavat kasvatuskäytännöt ovat selkeästi yhteydessä toisiinsa. Mitä harvempi lapsi joutuu kuritusväkivallan uhriksi, sitä harvempi myöskään käyttää väkivaltaa omien lastensa kasvatuksessa. Vähentämällä kuritusväkivaltaa nyt suojataan lapsia myös tulevaisuudessa.

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO
Armfeltintie 1, 00150 Helsinki
puh. (09) 329 6011
toimisto@lskl.fi | www.lskl.fi